

**KIBRIS SORUNUN KRAL HALİD BİN ABDÜLAZİZ
DÖNEMİNDE TÜRK-SUUD İLİŞKİLERİNE YANSIMASI
(1975-1982)**

*Reflection of the Cyprus Problem in the era of the King Khalid Bin
Abdul-Aziz onto the Relations between the Republic of Turkey and
Saudi Arabia (1975-1982)*

Abdullah Bin Hacı Eş-Şemri*

Çeviren: Mustafa Bostancı**

ÖZET

Bu araştırma, Kral Halid Döneminde(1975-1982) Kıbrıs meselesinin Türk-Suud ilişkilerine yansımaları ele almakta ve Suudi Arabistan'ın resmen, maddi, manevi, siyasi yönlerden yardımıyla ilgili tutumunu, İslâmî dayanışma açısından Kıbrıslı Türkler meselesine nasıl baktığını ortaya koymaktadır. Buna ilaveten Suud Hükümeti'nin, Suudi Yatırım Fonu, İslâm Kalkınma Bankası, İslâm Konferansı Örgütü, Dünya İslâm Birliği (Rabita), BM gibi çeşitli vasıtalarla Kıbrıslı Türklere nasıl yardım ettiğini incelemektedir. İki toplumu içine alan tarafsız, hükümler, müstakil, federal bir Kıbrıs devletinin kuruluşuna çağrıda bulunduğu Kıbrıs meselesiyle ilgili İslâm Konferansı Örgütü'nden çıkan kararlarda ve daha birçok hususlarda konuya nasıl katkıda bulunduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Ve yine Suudi Hükümeti'nin, İslâm Konferansı Örgütü'nde gözlemci konumunda bulunmaları için Kıbrıslı Türklere nasıl doğrudan ve tam destek verdiğini, Kıbrıslı Türklerin davasına destek veren az sayıda İslâm devletinden biri olduğunu anlatmaktadır. Araştırma, Kral Halid döneminde Kuzey Kıbrıs'taki Türk toplumuna yapılan yardım çalışmalarının Türk-Suud ilişkilerine yansımaları özetlenerek son bulmaktadır.

Suudi Arabistan'ın siyasi tutumunu belirleyen bu faaliyetler, uluslararası mahfillerde Türkiye'nin yanında yer aldığını göstermiştir. Türk kamuoyunda ve Türk aydınlarında derin izler bırakan Kıbrıs Meselesi'nde Türk kesimine yapılan yardımlar ve alınan kararlar, Suud Hükümeti'ne karşı Ankara'nın ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine sebep olacak bir dönemin başlamasına vesile olmuştur. Aynı zamanda Türkiye, Suudi Arabistan'la ilişkilerini güçlendirmenin önemini fark etmiştir. Karşılıklı sevgiye dayalı temeller üzerine kurulmuş bu ilişkiler, iki ülke arasında yeniden köklü ve gelişmiş ilişkiler döneminin başlamasına da vesile olmuştur. İki ülke İslâm Konferansı Örgütü'nün birçok etkinliğinde dayanışma içerisinde olmuştur. Örnek olarak, İstanbul 12 Mayıs 1975'te İslâm Ülkeleri

* Suudi Arabistan Enformasyon ve Kültür Bakanlığı Müsteşarı, Türkiye Uzmanı

** Yrd. Doç Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, e-mail: mustafabostanci066@hotmail.com

Dışişleri Bakanları Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. Böylece Türkiye'nin Arap ve İslâm devletleriyle ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Meselesi, Türk- Suud İlişkileri, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, İKÖ, Kral Halid.

ABSTRACT

The present Study handles and tackles reflection of the Cyprus Issue onto Turkish-Saudi relations in the period of King Khalid (1975-1982) and reveals attitude of Saudi Arabia related with its assistance in terms of official, material, moral, political aspects, how the Saudi Arabia looks at the issue of Turkish Cypriots in view of the Islamic solidarity. Furthermore, this study examines how Saudi Arabia helped to the Turkish Cypriots by various means such as the Saudi Government's Saudi Investment Fund, Islamic Development Bank, Organization of Islamic Conference, World Islamic Union (Rabıta), UN, etc. In the Resolutions issued from the Organization of Islamic Conference by which the Saudi Arabia called for the establishment of an impartial, sovereign, independent, bi-community Cyprus Federated State related with the Cyprus Issue as well as in much more matters how the Saudi Arabia made contributions to the issue has been tried to be explained. And again the present Study tells us how the Saudi Government rendered direct and full support to the Turkish Cypriots for their being present at the Organization of Islamic Conference as observer and that the Saudi Government is one of the few Islamic States that gave support to the issue of the Turkish Cypriots. The present Research comes to an end by summarizing the aid efforts rendered to the Turkish Cypriots in the Northern Cyprus during the King Khalid era and their reflections onto the Turkish-Saudi relationships.

Such activities which determined political attitude of Saudi Arabia have shown that they took place at the side of Turkey at international conferences/meetings. Aids made to the Turkish Cypriots and resolutions/decisions reached in the Cyprus issue which left deep traces in the Turkish public and Turkish intellectuals caused the beginning of a period which may lead that Ankara should review its relations with the Saudi Government. At the same time Turkey has realized the importance of strengthening its relations with Saudi Arabia. Such relationships which have been established on the basis of mutual love have been also instrumental in establishing a period of new fundamental and enhanced relationships between the two countries. Both countries have been in solidarity and cooperation within many events arranged by the Organization of the Islamic Conference. As an example, on the 12th May, 1975 Istanbul hosted the Conference of Foreign Ministries of Islamic Countries. Thus a new era has begun in relations of Turkey with Arabian and Islamic States.

Keywords: Cyprus Issue, Turkish-Saudi Relations, Turkish Republic of Northern Cyprus, Organization of the Islamic Conference, King Khalid.

Giriş:

23 Eylül 1932’de Suudi Arabistan Krallığı kurulduğundan bu tarafa Kral Abdülaziz Al-i Suud ülkeyi İslâm şeriatı akidesi üzerine bina etmiştir. Suud’un dış siyasetinin önceliklerini belirlemede en önemli etken İslâm olmuş ve olmaya devam etmektedir. Kurulduğundan beri Suudi Arabistan, gücünü ve gelirlerini İslami meselelere hizmet için harcamıştır. Yardımlaşma, dayanışma ve ilişkilerini gerçekleştirmede tek bir inanca bağlı olma hakikatine istinat etmiştir. İslami dayanışma, Müslümanların izzet ve şereflerini yeniden elde etmek için tek yoldur¹.

İslâmî dayanışma gerçekleştirme yolunda Suudi Arabistan çalışmalar yapmış, resmi-gayri resmi İslâmî müesseselerin kurulması için kardeş İslâm devletleriyle birlikte girişimlerde bulunmuştur. Bu müesseselere örnek olarak Dünya İslâm Birliği ve İKÖ gösterilebilir. Yine Suudi Arabistan bu iki örgüte kucak açmış, merkezlerini kendi içinde barındırmıştır. Bu gayretler İslâmî dayanışmanın gerçek anlamını idrak etmekten kaynaklanmaktadır. Bu şuur çok sayıda anlayışı kapsamakta olup, belki de bunlardan en önemlileri; İslâm devletlerinin toplumsal güvenlik anlayışına katkı sağlanması, İslâm ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkların barışçı bir yolla giderilmesi çalışmaları, ülkelere iktisadi yardım yapılması, sıkıntı içindeki İslâm devletlerine acil yardımlarda bulunulması, İslâm kültür merkezlerinin inşası, mescitler yapılması, her nerede olursa olsun İslami cemaatlere maddi ve manevi yardım sağlanması, Müslümanların sorunlarının müdafaa edilmesi faaliyetlerini içerir². Suudi Arabistan açısından İslâmî yardımlaşma, İslâm devletlerinin müşterek düşüncelerini, görüşlerini gerçekleştirmektir. Ve bu anlamda dünyanın değişik bölgelerindeki Müslümanların başarısına vesile olmak ve İslâm’a hizmet etmektir³.

Kıbrıs Meselesi:

Kıbrıs, Afrika, Asya ve Avrupa’nın arasında stratejik bir konumda yer alır. Türkiye’nin güneyinden 65 km. uzaklıktadır. Yine bazı Arap devletlerine, özellikle Suriye’ye uzak değildir. Arap milli güvenliği için sürekli tehdit kaynağı olmuştur. Osmanlılar 1571’de Kıbrıs’a girmiş, 1878’de İngilizlerin işgal ettiği yıllara kadar burada hükümlerini devam ettirmişlerdir. Kıbrıs, 16 Ağustos 1960’ta İngiltere’den bağımsızlığını ilan

¹ Dr. Halid El-Ali, “Mebadiu ve Ehdafu’s-Siyaseti’l-Hariciyyeti’s-Su’udiyye”, *El-Müsteva (El-Halici El-İslami Ed-Düveli), fî Mi’eti ‘Amm*, s. 53-80

² www.mofa.gov.sa

³ Gregory Kusatış ve Yelina Milkumyan, *Tatavvuru’s-Siyaseti’l-Hariciyyeti’s-Su’udiyye min Te’sisi’d-Devleti ila Bidâyeti’l-İslâhât*, s. 30

etmiş, fakat İngiltere Ada'nın güney ve doğusunda iki askeri üsle kalmaya devam etmiş, yıllar sonra Yunanistan'ın BM'den Kıbrıs meselesinde konum belirleme yönünde talepte bulunması üzerine BM antlaşmalarına uygun olarak barışçı bir çözüme ulaşmak için taraflardan ellerinden gelen gayreti göstermeleri isteyen bir karar oybirliği ile BM'den çıkmıştır. ABD, Türkiye ile Yunanistan arasında yakınlaşmanın sağlanması için çalışmalar yapmış, böylece müstakil Kıbrıs Adası esaslı üzerine bir barış anlaşmasına varmak için Türk ve Yunan tarafları arasında görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmelerde Ada'nın Türkler ve Yunanlılar arasında taksimi ve Yunanistan'ın Kıbrıs'la bütünleşmesi düşüncesi gündeme getirilmemiştir. Şubat 1959'da İngiliz Başbakanı Harold Macmillian, Türk ve Yunan meslektaşlarına Kıbrıs Meselesine nihai çözüm bulmak için Londra Konferansı'na katılma çağrısında bulunmuştur. Yine Başpiskopos Makarios ve Fazıl Küçük yeni bir devletin doğumu için özel anlaşma imzalama çağrısında bulunmuşlardır⁴.

Kasım 1963'te Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Hükümeti'ndeki Türk grubuna, anayasada -Türk tarafının kabul etmesi hemen hemen imkânsız olan- birtakım değişiklikler yapılmasını teklif etti. Bunlardan bazıları şunlardı: Kıbrıs Türklerinin hükümet içindeki rolünü marjinal konuma indirmek ve onları ülke içinde azınlık durumuna düşürmek. Türkler bu teklifleri kabul etmediler ve bu değişikliklerin ve uygulamaların anayasaya aykırı ve kanun dışı olduğunu söyleyerek hükümetten çekildiler ve resmi görevlerden ayrıldılar. Bu durum iki taraf arasında güvenliği tehlikeye düşürdü. İki taraf arasında öldürme olayları yaygınlaştı. Bunu başlatan Yunan tarafı oldu.

Yunanlılar kışkırtma ve tahrik operasyonuna giriştiler. Sonra Türk tarafına karşı, Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetini yok etmek ve Kıbrıslı Türkleri Ada'dan sürmek ve vahşi şekilde öldürmek amacıyla askeri operasyonlara başladılar. Türkler savaş, şiddet olayları ve büyük ölçüde can ve mal kaybıyla karşı karşıya kaldılar. Çatışmanın dini boyutlu olduğunu vurgulamak için -ki bunu bazıları görmezlikten geliyor ve küçümsüyor- Başpiskopos Makarios'un şu itirafı önemlidir: "Kıbrıslı Rumlar sadece Yunanistan için değil iman için de savaşıyorlar." Yine Makarios, Kıbrıslı Türklerle karşı yok etme operasyonlarının en şiddetlisini uygulamış, silah zoruyla onları devlet idaresinden uzaklaştırmıştır ki bunlar içinde Kıbrıs Cumhurbaşkanı Yardımcısı ve üç Türk başkan da vardır. Makarios ayrıca Denктаş'ı Kıbrıs dışına göndermek için çalışmıştır. Bu sırada Amerika

⁴ Rauf Denктаş, *El-Müsellesü'l-Kıbrıs*, s. 46.

NATO üyesi olan iki devlet arasında meydana gelen olayları önlemek amacıyla devreye girmiş, ateşkes sağlanması için bir takım girişimlerde bulunmuştur⁵. Türkiye'nin garantör devlet olması sebebiyle 1964'te askeri müdahale tehdidinde bulunmasıyla, Yunanistan da tehditleri arttırmıştır. Özellikle o zamanki iki güçlü devlet tarafından uluslararası uyarılar da yapılmıştır. 1964 Şubatında Ortodoks Kilisesinin baskısıyla Sovyet Başkanı Haroşof Türkiye'ye; "Kıbrıs'a askeri müdahale yaptığı takdirde Sovyet Rusya'yı sözle değil fiilen karşısında bulacaktır" tehdidinde bulunmuştur⁶.

Yine Amerikan Başkanı Johnson 1964'te Başbakan İnönü'ye bir mektup yazarak kesin ve açık bir şekilde askeri bir müdahaleden sakınılması uyarısında bulundu. Bu, Türkiye'de büyük bir hayal kırıklığına ve tepkilere sebep oldu. Eski Türk Dışişleri Bakanı Vahid Halefoğlu bu duruma işaret etmiştir. Mart 1964'te BM'nin 186 No'lu kararıyla Kıbrıs'a, yaklaşık 90 milyon dolar maliyetle 2000 Barış Gücü askeri gönderilmesi kararı alındı. Ağustos 1964'te Türk uçakları, Kıbrıslı Türklere saldıran Kıbrıs Milli Muhafız Güçleri'ni bombaladı. 1967 Temmuzunda gerginlik devam etti ve Rumlar tarafından Birleşik Kıbrıs Cephesi oluşturuldu. Bu cephenin hedefi Yunanistan'la bütünleşmekti. 31 Eylül 1967'de Kıbrıs Milli Muhafızları, Denктаş'ı Kıbrıs'a gizlice girerken yakaladı. Rauf Denктаş 12 Kasım'da Türkiye'ye iade edildi⁷.

7 Mayıs 1974'te Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, Sovyet meslektaşısı Andrey Gromiko ile Ortadoğu bunalımını görüşmek üzere Kıbrıs'ta bir araya geldi. Kissinger'in amacı, Makarios'tan kurtulmaktı. 15 Temmuz 1974'te Makarios'a karşı askeri bir darbe yapıldı. Makarios Yunanistan'ın yardımıyla önce İngiliz askeri üssüne oradan da Londra'ya kaçtı⁸.

Türklere karşı katliamın devam etmesi üzerine Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan'ın uyarılarıyla Türkiye olağanüstü hâl ilan etti ve "Birinci Barış Harekâtı" adı verilen askeri müdahale hazırlıklarına başladı. Barışçı çözüm fırsatının yok edildiği düşünülmüştü⁹. Askeri müdahaleden saatler önce, 17 Temmuz 1974 günü Bülent Ecevit, Ada'nın tamamen Yunan hâkimiyetine geçmesini önlemek amacıyla, garantör iki devlet sıfatıyla

⁵ http://www.aleqt.com/2009/07/17/article_253102.html

⁶ Abdülaziz El- Muhenna, *Kıssatu'l-Cumhuriyyeti fi Şimâli Kıbrıs*, s. 19

⁷ Rauf Denктаş, *El-Müsellesü'l-Kıbrısî*, s. 36

⁸ *Mevsuatu Mukatilin mine's-Sahrâ*, "Es-Su'udiyye, Düvelun ve Emâkinu Meşhûretun, Kıbrıs ve Kezalike Faslu Tatavvuri'l-Müşkileti'l-Kıbrisiyye Nahve'l-İstiklâl"

⁹ Muhammed Abdu'l-'Âfi: "El-Müşkiletu'l-Kıbrisiyye, Et-Tefâ'ulâtu'l-Coğrafiya ve't-Tarih", *El-Ma'rife, El-Mileffatun Hassatun, El-Cezîre net, 27/02/2008*.

Kıbrıs'ın bağımsızlığı hususunda İngiliz Hükümetini ikna etmek için Londra'ya gitti. Aynı gün BM Güvenlik Konseyi 373 No'lu kararını yayımlayarak, Kıbrıs'tan yabancı güçlerin çekilmesini, Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında görüşmeler yapılmasını istedi¹⁰. 14 Ağustos 1974'te Türkiye "İkinci Barış Harekâtı"nı yaptı. Buna Amerikan Başkanı Ford'un ilk tepkisi, Amerikan Temsilciler Meclisi'nin 18 Ekim 1974'te Türkiye'ye yapılan yardımların kesilmesine ilişkin kararını onaması oldu. Türkiye'nin buna cevabı ise, Amerika'nın Türkiye'ye uyguladığı ambargo kararını gerekçe göstererek Mili Savunma Bakanı'nın, Türkiye'deki Amerikan üslerinin kapatılabileceği açıklaması oldu¹¹.

15 Kasım 1983'te Rauf Denktaş, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti. Bu devleti uluslararası baskılar dolayısıyla Türkiye'den başka kimse tanımamıştı. Rauf Denktaş şöyle diyordu: "Devlet; bağımsızlık, hükümet, halk ve toprak varlığı ile kaimdir. Uluslararası tanıma konusuna gelince bir devletin varlığı için gerekli bir şart değildir."¹². Türk kesiminin yüzölçümü 3237 km. karedir. Kıbrıslı Türkler kendilerine uygulanan ambargodan büyük ölçüde etkilendiler ve çok büyük sıkıntılar yaşadılar. Bunlar; elektrik, su yardımlarının az olması, uluslararası direk telefon hattının olmaması, uluslararası hava yollarının Türk bölgesine ulaşmaması ve posta adreslerinin bulunmaması gibi zorluklardı. Kıbrıslı Türkler için dünyaya açılan tek kapı Türkiye idi ve Anavatanlarından başka yardımcıları yoktur. Varlıklarının garantisi olarak sadece Türk Silahlı Kuvvetleri vardı¹³.

Suudi Arabistan'ın Kıbrıs Bunalımı Karşısında Tutumu

Suudi Arabistan, Kıbrıs Meselesine İslami dayanışma açısından bakmış ve şu esası göz önüne almıştır: Kıbrıs, aralarında azınlık ve çoğunluk ilişkisi bulunmayan Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumların ortak vatanıdır. Bunların her ikisi Kıbrıs'ın iki toplumundan biridirler. Kıbrıslı Rumlarla birlikte aynı seviyede muamele görmeleri yönünde Kıbrıs Türk toplumunun istekleri desteklenmiştir. Ve yine iki toplumlu, iki bölgeci, birleşik federal Kıbrıs kurulması yönündeki çözüm isteklerine destek verilmiştir. Suudi Arabistan, Yunanistan'la ayrıcalıklı ilişkileri göz ardı ederek Kıbrıs Türklerinin kendilerine özgü siyasi bir oluşum içinde olmalarını desteklemiştir. Türk-

¹⁰ Dr. Ahmed Osman, *Tarihu Kıbrıs, Cezîretu'l-Cemâl ve'l-Elem münzü'l-Kıdemi ve ile'l-Yevm*, s. 220

¹¹ *Aradin Mütenazaun aleyhâ (Kıbrıs) Sumantraboz*, s.65.

¹² Rauf Denktaş, *Kıbrıs İndemâ Tetekellemu'l-Hakâik*, Tercüme: Adnan Hatit, s. 24

¹³ Dr. Ahmed Osman, *Tarihu Kıbrıs, Cezîretu'l-Cemâl ve'l-Elem münzü'l-Kıdem ve ile'l-Yevm*, s. 270

Suud ilişkilerinin gelişmesini önleyen tarihi, siyasi ve kültürel çok sayıda engeller ortaya çıkmıştır. Suudi Arabistan hakkında, Türk aydınların çoğunun kendi içlerine kapanmalarında dolayı bilgi eksikliği oluşmuş, Suudiler ve Araplar hakkında olumsuz düşünceler yayılmıştır. Bunun sebebi şudur ki; bilgilerinin kaynağı batıdır, doğrudan bilgiye ulaşamamaktadırlar. Bütün bunlara rağmen yine de Suudi Arabistan'ın 1960'tan beri BM'de Kıbrıs Türklerinin isteklerini desteklediğini görüyoruz¹⁴.

1966 Ağustos'unda Cevdet Sunay'ın daveti üzerine Türkiye'ye yaptığı resmi tarihi ziyaret esnasında Kral Faysal Bin Abdülaziz bu tutumu dile getirmiş ve şöyle demiştir: “Suud Devleti, Kıbrıs Türklerinin kendi kaderini belirleme hakkı olması gerektiğini düşünmekte ve hürriyet, adalet ve hakikati savunma adına Türklere yardım yönünde tutum sergilemektedir.”

Yunanistan'la olan ayrıcalıklı ilişkilere rağmen Suudi Devleti Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlarla eşit muamele görmeleri yönündeki isteklerini açık bir şekilde desteklemiştir. Kıbrıs Müslüman Türk toplumuna karşı dostluk ve kardeşlik duygularını açığa çıkarmıştır. Her ne kadar Suud Devleti Dünyanın birçok yerinde ezilmiş Müslüman azınlıklara yardım etse de Kıbrıs Türklerini hiçbir zaman azınlık olarak görmemiştir. Burada haliyle siyasi hassasiyetler de göz önünde tutulmuştur, çünkü Kıbrıs Adası, Kıbrıslı Rumların ve Kıbrıslı Türklerin ortak vatanıdır. Bu iki toplum arasında azınlık ve çoğunluk ilişkisi yoktur, bilakis onlar da her biri Kıbrıs'ın iki toplumundan biridirler.

Bu iyi ilişkiler sonunda Türkiye Cumhuriyeti ile Suudi Arabistan arasında 1974'te kültür anlaşmaları imzalanmıştır Bunun ilişkilerin gelişmesinde önemli katkısı olmuştur. Aydınlar ve yazarlar arasında çok sayıda karşılıklı ziyaretler yapılmış, Türk üniversitelerinde okuyan Suudlu talebelerin sayısı arttığı gibi aynı şekilde Suud üniversitelerinde okuyan Türk talebelerinin sayısı da artmıştır¹⁵.

Kral Halid Bin Abdülaziz Döneminde Kıbrıs'taki Müslüman Türk Toplumuna Suud Devleti'nin Yardımları

Kral Halid Bin Abdülaziz Al-i Suud, Hicri 1331(1913) yılının Rebiyülevvel ayında Riyad'da doğdu. Hicri 1381'de Başbakan Birinci Yardımcılığına tayin edildi. 27 Zilkade (29Mart 1965)'te vefat etti.

¹⁴ Abdullah bin Hacı Eş-Şemri, “El-‘Alâkât Es-Su‘ûdiyye Et-Türkiyye”, *Muhadaratun İlmıyyetun, Mihricanu'l-Cenâdirıyyeti's-Sekafi*, Er-Riyad, s. 23

¹⁵ Abdullah Eş-Şemri, age., s. 66

13 Rebiyülevvel 1395 salı günü (25 Mart 1975) Kral Faysal Bin Abdülaziz'in şehit edilmesinden sonra kral seçildi.

Kral Halid, Suud Hükümetinin dış siyasi hedeflerinin gerçekleşmesi yolunda kendinden önceki kralların izinden gitti. Önceki krallar, Allah Teâlâ'nın; "iyilik ve takva hususunda yardımlaşınız, kötülük ve haddi aşma hususunda yardımlaşmayınız" ayetinden hareketle dünyanın değişik yerlerinde barış, adalet, hak mücadelesinde İslâmî prensiplere riayet ederek çalışmalarını sürdürmüşlerdi. Onun döneminde dış siyasetle ilgili alınan herhangi bir karar veya yapılan herhangi bir hareket esas olarak ülkenin Arap-İslam ümmetinin bir parçası olduğu gerçeği ile hareket etmekten kaynaklanmıştır¹⁶.

Türk-Arap ilişkilerine daha ziyade çatışma ve cepheleşme damgasını vurmuştur. Türkiye, Cezayir'in bağımsızlığı konusunda karşı oy kullanmıştı. Yine Türkiye, İsrail ve İran'a iktisadi konularda destek vermişti. Ayrıca Türkiye, İran ve İsrail ile istihbarat alanında işbirliği konusunda "Üçlü Neşter Antlaşması"ni imzaladı. Bu anlaşmayla güvenlikle ilgili bilgilerin karşılıklı değişimi zarureti üzerinde uzlaşma sağlanmıştı.

Arap meseleleri karşısında Türkiye'nin bu olumsuz tutumu neticesinde 1963-1964 Kıbrıs olaylarında Arap ülkelerinin çoğu sosyalist kampta ve tarafsızlık hareketi içerisinde yer alarak Türkiye'yi yalnız bıraktılar. Arap ülkelerinin çoğu Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios'un politikasından yana oldular. Buna ilaveten Batılı devletlerin Yunanistan'ın yanında yer alması Türkiye'nin yalnızlığını arttırdı.

1960'lı yılların ortalarına kadar Türk-Arap ilişkilerinin özelliği ilgisizlik, önemsememe ve ihmal tarzında ortaya çıkmıştır. Araplar Türkiye'ye Batı sömürü grubunun bir parçası olarak baktılar ve Türkiye'ye hiç önem vermediler. Bu birbirini önemsememe, her iki tarafın bu dönemde iki farklı ve birbirine karşıt yollara yönelmesinden kaynaklanmaktaydı¹⁷.

Kral Halid döneminde çok sayıda önemli bölgesel olaylar meydana geldi. İran Şahı düştü ve 1979'da İran İslam Cumhuriyeti kuruldu. 1979'un Eylül ayında Ruslar Afganistan'a savaş açtı. Eylül 1983'te İran-İrak savaşı patlak verdi. Bu arada Kıbrıs sorunu ortaya çıktı. Bu meselede Batı, Türkiye'ye düşmanca bir tavır sergiledi. Suudi Arabistan'ın bu konudaki tutumuna gelince; Suudiler, uluslararası mahfillerde Türkiye'nin yanında yer almış, Türkiye'nin tutumunu desteklemiş ve Kıbrıs Türk kesimine

¹⁶ Dr. Halid El-Ali, *Mebadiu ve Ehdafu's-Siyaseti'l-Hariciyyeti's-Su'udiyye*, s. 53-80

¹⁷ Vahid Halefoğlu, *El-Alakatü'l Arabiyyetü't-Türkiyye, Hivarun Müstakbeliyyun*, s. 20

yardımlarda bulunmuştur. Bu durum Türk kamuoyunda aydınlar arasında ve Türk karar mercileri üzerinde derin izler bırakmıştır. Buradan hareketle ilişkilerde yeni bir dönem başlamış, Ankara, Suudi Arabistan'a karşı siyasetini yeniden gözden geçirmiştir. Sonuçta Türk-Suud ilişkileri güçlenmiş, karşılıklı sevgi esasına dayalı siyasi teamüller geliştirilmiştir. İki ülke etkinliklerinin çoğuna her iki taraftan da yoğun katılım sağlanmış, İstanbul 12 Mayıs 1975'te İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansına ev sahipliği yapmıştır¹⁸.

Kral Halid Döneminde Suud Devleti'nin Kıbrıs'taki Müslüman Türk Toplumuna Yaptığı Yardımların Çeşitleri

Suudi Arabistan, Kral Halid döneminde Kıbrıs'taki Müslüman Türk Toplumuna çok sayıda yardımlarda bulunmuştur. Bunlardan bir kısmı, Kıbrıs'a Suud Hükümeti'nin az veya çok mali destek sağlaması şeklindedir. Yine BM'ye bağlı insani örgütler, Dünya İslâm Birliği, İKÖ, İslâm Kalkınma Bankası, Suudi Yatırım Fonu ve Suud hayır örgütlerince de destek sağlamıştır.

Dünya İslâm Birliği

14 Zilhicce 1381 (18 Mayıs 1962)'de yapılan Umumi İslâm Konferansı'ndan çıkan karar gereği İslâm Birliği Örgütü kurulmuştur. Kuruluş anlaşmasında şu ifadeler yer almıştır: "Müslümanları birleştirmek için elimizden gelen gayreti sarf edeceğiz. Ve Dünyaya yayılmış İslam toplumları arasındaki parçalanmanın etkilerini ortadan kaldıracacağız."

İslâm Birliği Örgütü'nün merkezi Mekke'dir. Dünyanın değişik ülkelerinde çok sayıda bürosu vardır. Suud Hükümeti ile İslâm Birliği Örgütü arasında güçlü bağlar vardır. Bu vesile ile Birliğin kuruluşundan itibaren Suud Hükümeti tarafından, birliğe faaliyetleri için her türlü maddi ve manevi yardım yapılmıştır. Birlik hedefleri için değişik konulara el atmaktadır. Bunlar arasında; İslami davet, İslâmî dayanışma, İslâm halklarının meselelerine ilgi, Filistin Meselesi, Kudüs, Bosna ve Hersek, Afganistan, İslâmî Azınlıklar meseleleri ve yine İslâmî meselelerin uluslararası alanda takip edilmesi, örneğin, İslâm Ortak Pazarı, İslâm ve Beşeri Kanunlarda İnsan hakları meselesi, dinler arası diyalog, Yeni Dünya Düzeni, Dünyanın neresinde olursa olsun Müslümanlara yardım götürme. İslâm Birliği Örgütü Genel Sekreterliği'nin beyanına göre kuruluşundan bu

¹⁸ Likaun Hâssun li'l-Bahisi mea Re'isi'l-Vüzerâ Es-Sabık Necmeddin Erbakan, Ankara, M.1998 (Eski Başbakan Necmettin Erbakan ile yazarın 1998'deki özel bir röportajından).

yana Suud Hükümeti'nin örgüte yaptığı yardım 10 milyar Doları geçmiştir. Bunun içinde, Birliğin yüce hedeflerini gerçekleştirmesi için Suud halkının yaptığı yardımlar da vardır.

Dünya İslâm Birliğinin Kıbrıs'la ilgili tutumu 20 Mart 1986'da Mina'da yapılan 27. kuruluş yıldönümü toplantısında yapılan açıklama ile ortaya çıkmıştır. Toplantıda İslam ülkeleri, Kuzey Kıbrıs'ı tanıma ve karşılıklı ticari faaliyetler yapılması yönünde teşvik edilmiştir¹⁹.

İslâm Birliği Örgütü, Kuzey Kıbrıs'a onlarca heyet göndermiş, buradaki yetkilerle görüşmeler yapmış, Kıbrıs olaylarında yıkılan çok sayıda mescidi incelemiş, çok sayıda mescit inşa etmiştir. Bunların en büyüğü "Lefkoşa" şehrinde, ikincisi de "Kurt Kozal" şehrinde.

Yine İslâm Birliği Örgütü, Mekke'de Kıbrıslı Türkler için daimi bir büro açmış ve Suud Üniversitelerinde okuyan Kıbrıslı gençlere öğrenim bursu verilmesi için karar çıkarmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta çalışmak için İslam davetçileri gönderilmiş, Kıbrıslı Türklere İslâmî kitaplar hediye edilmiştir. Bu kitaplar; Kuran-ı Kerim, İngilizce ve Türkçe tercümeleri, farklı İslami bilim dallarında yazılmış dini eserlerdir²⁰.

İslâm Konferansı Örgütü²¹

İKÖ, Dünyada önemli merkezi örgütlerden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Sayı, örgüt, giriştiği hareketler ve takriben uluslararası topluluğun dörtte birini saflarında tutmasıyla oynadığı olumlu rol itibarıyla, İslam halklarının bağımsızlığı, milli hakları ve onurunu korumak için giriştikleri mücadelelere destek vermektedir.

Bu desteğe Kıbrıslı Müslüman Türk Halkı büyük bir umut bağladı. Kıbrıs Türk Halkı Kıbrıs Adası'nı oluşturan iki toplumdan biri olarak haklarını ve varlığını korumak için gelişigüzel bir mücadeleye girişti. Halkın İslâmî özelliğinden kaynaklanan kahramanca karşı duruşu ve İslâm ülkelerinin Türkiye'ye kayda değer yardımları ve 20 Temmuz 1974'teki askeri müdahale olmasaydı belki de onların kaderi farklı olacaktı.

Tabii ki İKÖ, Kıbrıslı Türklere bir çeşit sevgi göstererek fırsat sunan biricik ve en uygun mekân olmuştur. 1975'ten itibaren İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nın gündeminde Kıbrıs Meselesi yer almıştır.

¹⁹ Talat Salim Rıdvan, *Et-Tedamunu'l-İslâmî ve Devru'l-Memleke*, s. 292

²⁰ Dr. Abdu'l-Mun'im El-Bedravî, *Kıbrıs, Kadiyyetu'l-Ekaliyyeti'l-Müslime*, s. 259

²¹ 2011 Haziranında Kazakistan'ın başkenti Astana'da yapılan İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) 38. Dışişleri Bakanları Toplantısı'nda alınan kararla İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) ismi İslam İşbirliği Örgütü (İİÖ) olarak değiştirilmiştir (çevirmenin notu).

1981’de Mekke’de yapılan 3. İslam Zirvesinden bu yana sorun, İKÖ’de devlet liderlerinin tavsiyelerinde ve tartışmalarında yer almıştır²².

Kral Halid Döneminde İslâm Zirvesi Konferanslarında Suud Hükümeti’nin Kıbrıs Davasına Desteği²³

3. İslam Zirvesi Konferansı’nda (Mekke-i Mükerreme 19-22 R.Evvel 1401/25-28 Ocak 1981 Kıbrıslı Türklerin ilk defa katılımı sağlandı. Bu zirve sonucunda, muhtelif İslami meseleler karşısında sorumluluk üstlenmek, yardım ve destekte bulunmak hususunda sürekli bir çalışma planı konumunda olan “Mekke bildirisi” yayınlandı.

4. İslâm Zirvesi Konferansı’na (Darül Beyda, 16 Ocak 1984) Kıbrıslı Türkler gözlemci sıfatıyla katıldı ve sonuç bildirisinin 10. Maddesinde şu hususlar yer aldı: Konferans üyelerince Rauf Denктаş’ın, Kıbrıs’a özel davalarından bahsettiği konuşmasına kardeşlik ve dostluk duygusuyla kulak verilmiş ve konferansta Kıbrıs meselesiyle ilgili daha önce alınan kararlar yeniden dile getirilmiş, yine Kıbrıslı Türklerin haklı davalarına destek ve Kıbrıslı Rumlarla aynı düzeyde tutulmaları yönünde sarf ettikleri gayretlerin desteklenmesinden bahsedilmiş, karşılıklı dostluk duyguları dile getirilmiştir.

5. İslâm Zirvesi Konferansı (Kuveyt Ocak 1987) sonuç bildirisinde, Kıbrıs Türk toplumunun gözlemci sıfatıyla toplantıya katıldığına işaret edilmiş, bildirinin 25. maddesinde; Sayın Başkan Rauf Denктаş’ın Kıbrıslı Türklerin haklı davalarını dile getirdiği konuşması, kardeşlik duyguları içerisinde dinlenmiş, konferansta Kıbrıs meselesiyle ilgili önceki kararlara vurgu yapılmış, BM Sekreterinin adil ve kalıcı bir çözüm için yaptığı çalışmaların desteklendiğinden bahsedilmiştir. Ve zirvede Müslüman Türk halkına BM Genel Sekreterinin verdiği destek övülmüştür. Genel sekreter son olarak Mart 1986 tarihli çerçeve antlaşması dâhilindeki tekliflerini ortaya koymuştur. Zirve Kıbrıslı Müslüman Türklerin haklarını elde etmek ve Kıbrıslı Rumlarla eşit düzeyde tutulmaları yönündeki çalışmalara desteğin sürdüğünü vurgulamıştır. Zirvede Kıbrıslı Müslüman Türklerle dayanışmayı güçlendirme çağrısı da yapılmıştır.

²² Hani Sendi, “Munazzamatu’l-Mu’temeri’l-İslâmî Beyne’l-İklimiyye ve’l-‘Alemiyye”, *Buhusun Diplomasıyyetun El-Aded El-Hamis*, s. 31

²³ Adnan Hatit, *El-Mes’eletu’l-Kıbrısıyye fî Mu’temerâti’l-İslâmiyye*, s. 20

Suud Hükümetinin Kral Halid Döneminde (İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferanslarında) Kıbrıs Meselesi'ne Desteği²⁴

İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferanslarının gündeminde Kıbrıs Türk Toplumunun meseleleri büyük bir özenle ele alınmıştır. 1975'ten beri bu mesele bakanların tartışmalarında ve tavsiyelerinde yer almıştır. Hiçbir konferans yoktur ki, orada Kıbrıs Meselesi'ne işaret edilmesin ve Kıbrıs Türklerinin davasını anlama ve onlara destek çıkma talebinde bulunulmasın.

Mesele aşağıdaki şekilde ele alınmıştır:

Temmuz 1975'te Cidde'deki toplantının sonuç bildirisinde; "Heyet üyelerince Kıbrıs Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı ve Kıbrıs Türkleri Lideri Rauf Denктаş'ın yaptığı açıklama dikkat ve ilgi ile izlenmiştir. Konferans üyelerinin bu halkın meşru çıkarlarını korumak için sarf ettikleri çalışmalardan haberdar oldukları ifade edilmiştir. Yine, Kıbrıs Federal Cumhuriyeti çerçevesinde bağımsız, hükümlan, tarafsız, askeri üslerden arındırılmış ve Rum ve Türk toplumlarının barış ve emniyet içinde yaşadığı, birbirlerinin haklarına saygılı bir ortam oluşturulması hususunda destek verilmiştir" ifadeleri yer almıştır.

İstanbul Konferansı'nda (Mayıs 1976) ortaklar arasında Kıbrıs Türk Toplumunun ismi geçmiştir. Ayrıca Başbakan Süleyman Demirel açılış toplantısındaki konuşmasında Kıbrıs Meselesini özellikle dile getirmiş ve Kıbrıslı Türklerin karşı karşıya buldukları zorluklardan bahsetmiştir. Konferans üyeleri Kıbrıs Türk toplumu lideri Sayın Rauf Denктаş'ın Kıbrıs'ta meşru hakları, onurları, şerefleri için ezilmiş halkının verdiği mücadeleden bahsettiği konuşması, konferans üyelerince dikkatle dinlendikten sonra, konferansça; Kıbrıs Meselesi konusundaki karar uygun bulunmuştur. Bu kararda; Kıbrıs'ta iki toplumlu, müstakil, tarafsız, eşit haklara sahip Kıbrıs Cumhuriyeti çerçevesinde tarafsız, Kıbrıs Meselesi'nin irdeleneceği uluslararası mahfillerin tümünde sesini duyurma hakkının bulunduğu dile getirilmiştir. Yine gelecekte yapılacak İslâm Konferansı toplantılarında hazır bulunması için Kıbrıslı Müslüman Türk Toplumunu temsilcilerinin davet edilmesi kararlaştırılmıştır.

Trablus Konferansı (Mayıs 1977) sonuç bildirisi şöyledir: "7. İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda Kıbrıs Müslüman Türk Toplumunu Lideri Sayın Rauf Denктаş'ın ezilmiş halkının meşru haklarını, onurunu koruma yolunda vermiş oldukları mücadeleden bahsettiği konuşması dikkatle dinlenmiştir. Konferansta ayrıca, Denктаş'ın işaret ettiği; Kıbrıs'taki

²⁴ Adnan Hatit, *a.g.e.*, s. 33

Müslüman Türk Toplumunun Kıbrıslı Rumlarla ortak olarak eşit muamele görmesi, müstakil, hükümler, askeri üslerden arındırılmış, tarafsız ve topraklarının emniyeti sağlanmış bir Kıbrıs oluşturulması konusunda destek çıkmıştır.”

Dakar Konferansı (Nisan 1978) sonuç bildirisinin 12. Maddesi şöyledir: Konferans üyelerince Kıbrıs'taki Müslüman Türk Toplumunun Lideri Rauf Denktaş'ın konuşması kardeşlik duyguları içerisinde dinlenmiştir. Rauf Denktaş, bu konuşmasında, mazlum halkının adil ve kalıcı bir çözüm bulmak için verdiği mücadeleden bahsetmiş, Kıbrıs Meselesinin halli için iki bölge, iki toplumlu federal bir düzen kurulması gerektiğini söylemiş, haklı mücadelelerinde Kıbrıslı Türklere verdiği destekten dolayı İKÖ'ye üye devletlere takdir ve teşekkürlerini dile getirmiştir. Konferansın siyasi alandaki kararlarında Filistin Meselesi ve Ortadoğu'daki çatışmalar üzerinde durulduktan sonra söz Kıbrıs Meselesine gelmiş ve şöyle denilmiştir:

1976-1977 yıllarında art arda yapılan 7.ve 8. Dönem toplantılarında Kıbrıs Meselesi ile ilgili alınan kararlara yerden vurgu yapılmıştır. Kıbrıs'taki iki toplum lideri arasında Şubat 1977'de varılan anlaşmadan bahsedilmiş, iki toplum arasında görüşmelerin yeniden başlaması için Müslüman Türk tarafının yaptığı kararlı tekliflerden memnuniyet ifadeleri dile getirilmiş, iki toplum arasındaki görüşmelerin yapıcı ve sonuca varıcı bir şekilde tehir edilmeksizin yeniden başlanması umudu dile getirilmiş ve şöyle denilmiştir: “ İki toplum arasında federal hükümet çerçevesinde eşitlik prensibi desteklenmiş, konferans üyelerince Kıbrıs'taki Müslüman Türk Toplumuyla dayanışmayı artırmak için gerekli tüm çalışmaların yapılması yönünde teşvikte bulunulmuştur.”

Mayıs 1979'daki Fas Konferansı sonuç bildirgesinde; Kıbrıs Federe Türk Devleti'nin gözlemci sıfatıyla katıldığına işaret edilmiş, Kıbrıs Türk Toplumuna iktisadi ve siyasi yardımlarının artırıldığına değinilmiş, bu toplumun halen karşı karşıya bulunduğu iktisadi ambargoya karşı çıkılması çağrısı yapılmış ve meşru mücadelesinde Kıbrıs Türk Toplumuna İslâm ümmetinin yardım yapması vurgulanarak bu yönde karar alınmıştır.

Mayıs 1980'de İslamabad'da yapılan Kongrenin sonuç bildirgesinde; Kıbrıs Türk Toplumunun gözlemci sıfatıyla katıldığına işaret edilmiştir.

Haziran 1981'de yapılan Bağdat Konferansı sonuç bildirgesinde; Müslüman Kıbrıs Türk Toplumunun gözlemci sıfatıyla katıldığı bildirilmiştir.

Ağustos 1982'deki Niamey (Nijerya) Konferansı sonuç bildirgesinde; Kıbrıs Müslüman Türk Toplumunun gözlemci sıfatıyla katıldığına işaret edilmiş, konferans üyeleri, iki toplum arasındaki barış görüşmelerini tehlikeye sokacak girişimlerden kaçınılması hususundaki ümitlerini dile getirmişlerdir.

Bütün bunlar Kral Halid Bin Abdülaziz döneminde Suud Devleti'nin Kıbrıslı Türklere yaptığı yardımların boyutlarını ortaya koymaktadır.

İslâm Bankası

İslâm Bankası 1975 Ekim ayında Cidde'de açılmıştır. Çalışmalarına tek tek ve toplu olarak İslâm toplumlarının ve üye devlet halklarının toplumsal ilerlemesine ve iktisadi kalkınmasına destek olma yolunda İslami prensiplere uygun olarak başlamıştır. Bu hedef çerçevesinde üye ülkelerdeki dış ticarete katkıda bulunmayı, özel fon işlemleri ile normal gelişim işlemleri yapmayı temel hedef olarak belirlemiştir. Ve yine çeşitli iktisadi faaliyetleri yönetmek için araştırmalar yapmak, kalkınma alanında çalışanların eğitilmesi çalışmalarını sağlamak ve yönetmek de hedefler arasında yer almıştır.

Geçen dönemlerde Kıbrıs Türkleri İslâm Kalkınma Bankası'nın yardımlarından önemli bir pay almıştır²⁵.

Suudi Kalkınma Fonu

Suudi Kalkınma Fonu faaliyetlerine 1974'te 10 milyon Suudi Riyali sermaye ile başlamıştır. Bu sermaye 1980'de 15 milyon Riyale yükseltilmiştir. Fon, bölgedeki finans müesseselerinin en önemlilerinden biri olarak addedilmiştir. Yine kalkınmakta olan ülkelere yardım için Suud Hükümeti'nin sunduğu temel kaynak niteliğindedir. Fon, Kuzey Kıbrıs'a çeşitli projeler yoluyla yardım sağlamıştır. Bunlar arasında, Nikasya ile Girne limanı arasındaki yolun yapımı ve Famugusta yolundaki Selimiye Camii'nin inşa edilmesi sayılabilir²⁶.

Sonuç

Yukarıdaki açıklamalardan Suud Devleti'nin siyasi, iktisadi ve manevi yönlerden Kıbrıs Türklerine nasıl yardım ettikleri ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde, uluslararası düzeyde aralarında en önemlisi Türk-Suud ilişkilerinin iyileşmesi sayılabilecek neticeler de ortaya çıkmıştır. Bunun Kıbrıs Türklerine yardım yönünden yansımaları görülmüş, Türkiye, İslâm devletleriyle ilişkilerini iyileştirme yönünde atılımlar yapmış, İKÖ'nün

²⁵ Mevki'u'l-Bank El-İslami (İslam Bankası Sitesi), www.isdb.org

²⁶ Es-Sanduk Es-Su'udi Li't-Tenmiyye (Suudi Kalkınma Fonu), www.sfd.gov.sa

birçok faaliyetine katılmıştır. Bütün bunlar Türkiye'nin Batı ile ilişkileri konusunda siyasetini yeniden gözden geçirmesine sebep olmuştur. Bazı araştırmacılar bu dönem Türk-Arap ilişkilerine şöyle bir isim vermişlerdir: "Çarpmadan sonra kendine geliş". Rusya, Amerika ve Avrupa devletlerinin Kıbrıslı Müslüman Türklere karşı olumsuz tutumu ve Yunanlıları desteklemesi Hıristiyanlık sevgisiyle izah edilmiş ve bunun neticesinde Türk-İsrail ilişkilerinde soğukluk dönemi başlamıştır.

Yine Kral Halid Döneminde Suud Devleti, Türk-Suud ilişkilerinin düzelmesine katkıda bulunmuş, Türkiye İKÖ'nün faaliyetlerinin çoğuna katılmıştır. Buna örnek olarak 12 Mayıs 1975'te İslâm Ülkeleri Dışişleri Konferansı'na İstanbul'un ev sahipliği yapması gösterilebilir. 25 Ocak 1980'de ise ilk defa bir Türk başbakanı (Bülent Ulusu) İslâm Konferansına katılarak ülkesinin heyetine başkanlık yapmıştır. Bundan önce Başbakan Yardımcısı Necmettin Erbakan Suudi Arabistan'a 10 Rebiülevvel 1394 (24 Nisan 1974)'te bir ziyarette bulunmuş, Kral Faysal'la ve Veliaht Emir Halid'le görüşmüş ve umre yapmıştır.

Kral Halid Döneminde Suud Devletinin Kuzey Kıbrıs Müslüman Türk Toplumuna vermiş olduğu gayretli desteklerinin Türk-Suud ilişkilerine yansımalarının sonuçları şunlar olmuştur:

1. Kral Halid Döneminde 1974'teki Kıbrıs bunalımı esnasında Suud Devleti'nin Türkiye'nin yanında yer alması ve Türkiye'ye ve Kıbrıs Türk kesimine yardımlarda bulunması Türk kamuoyunda derin izler bırakmıştır. Bunun sonucu olarak Türkiye Arap meselelerine destek vermeye, İslâm Konferansı ve Dünya İslâm Birliği'nin faaliyetlerine katılmaya başlamıştır. 12 Mayıs 1975'te İstanbul'da yapılan İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'na ilk defa ev sahipliği yapmıştır. Konferans Suud Devleti hakkında Türklerin birçoğunun duygularını ortaya çıkarması yönünden bir fırsat olmuştur. Yine Suud Devleti'nin Kıbrıslı Türklere siyasi, iktisadi ve manevi yönlerden yardım konusundaki tutumu buna ilave edilebilir. Böylece uluslararası düzeyde sergilenen bu açık destek Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki kültürel ilişkilerin iyileşmesine katkıda bulunmuştur.

2. Suud Devleti Kıbrıslı Türkler meselesine İslami dayanışma açısından bakmıştır. Müslüman Kıbrıs Toplumuna karşı dostluk ve kardeşlik duygularını izhar etmiştir. Ve onların iki bölge, iki toplumlu federal devlet esasına dayalı Kıbrıs meselesinin çözümü yolundaki isteklerine destek vermiştir. BM'de Kıbrıslı Türklerin isteklerini desteklemiş, İslâm Konferanslarında gözlemci konumunda bulunması yönünde yardımcı

olmuştur. Suud Devleti Kıbrıslı Müslümanların meselesine tam ve sürekli destek veren az sayıdaki İslâm ülkelerinden biridir.

3. Suud Devleti, Yunanistan'la imtiyazlı ilişkilerine rağmen açıkça Kıbrıs Türk Toplumunun isteklerine destek vermiş, Kıbrıslı Rumlarla eşit muamele görmeleri yönünde yardımda bulunmuştur. Müslüman Kıbrıs Türk Toplumuna karşı dostluk ve kardeşlik duygularını ortaya koymuştur.

4. Suud Devleti, Kıbrıslı Türklerin Kıbrıs'a yapılan yardımlarda hakkını alabilmesi için uluslararası mahfillerde onları desteklediği gibi BM Güvenlik Konseyi'nin kendisine yüklediği arabuluculuk görevinde BM'nin Genel Sekreterlik düzeyinde sarf ettiği gayretleri de desteklemiştir. Yine Kıbrıs Meselesinin ele alındığı uluslararası mahfillerde Kıbrıslı Türklerin görüşlerini ortaya koyması yönünde hakları olduğunu savunmuş, İKÖ'ye üye devletlerin Müslüman Kıbrıs Türkleriyle dayanışmasına ve verilen desteğin artırılması yolundaki isteklerine destek sağlamıştır. Ayrıca Müslüman Kıbrıs Türklerine iktisadi yardım yapılması hususunda fon kurulması için çağrıda bulunmuştur.

5. Türk-Suudi ilişkilerinin düzelmesi dolayısıyla çok sayıda kazançlar elde edilmiştir. Özellikle dostluk ruhunun hâkim olduğu bir hava içinde Arap ve İslam devletlerindeki meslektaşlarıyla direk ilişki içerisine girebilmeleri için Türk diplomatları için bir kürsü mesabesindeki İslâm Konferansı Örgütü'ne üyeliği bu kazançlardan sayılabilir. Tarafsız Ülkeler Konferanslarında ortaya çıkan bazı olumsuzluklar için Türkiye'nin yeniden denge kurabilmesine yukarıdaki durum yardımcı olmuştur. Yunanistan, Tarafsızlar Konferanslarını kendi çıkarları yönünde ve Türk çıkarları aleyhinde istismar etmiştir. Kıbrıs Türklerinin Lideri Rauf Denktaş'a, murakıp olarak katıldığı toplantılarda Türk tarafının görüşlerini açıklaması yönünde İKÖ fırsat sağlamıştır. Yine Örgüt, Arap, özellikle Filistin davalarını yakından tanıyabilmesi için Türkiye'ye en büyük fırsatı vermiştir. Bunun sonucunda Türkiye BM'de Arap görüşüne etkin bir şekilde destek vermiştir. Bütün bunlara İKÖ'nün üye devletlerarasındaki iktisadi yardımlaşmayı sağlam temellere oturtması da ilave edilebilir. Türkiye Cumhurbaşkanı 1984'te Fas Dar'ül Beyda Zirvesinde İktisadi-Ticari Dayanışma Daimi Başkanlığı'na seçilmiştir.

6. Batının Türkiye'ye düşmanca tutumuna kıyasla, Suud Hükümeti'nin Kıbrıs Türk kesimine yardımları, Türkiye'de kültürel ve dini bir uyanışın başlamasına vesile olmuştur. Ve yine bu durum Türkiye'nin dâhili siyasetinde etkili olmuş ve Türkiye, Arap davasına karşı siyasetini yeniden gözden geçmeye başlamıştır. Batılı değerleri yerleştirmeye çalışan ve

Avrupa Birliği taraftarı Türk aydınları bir darbe almış, hürriyet, demokrasi ve liberalizm adıyla uyguladıkları siyaset uygulamasında hayal kırıklığına uğramışlardır. Bu arada Kuzey Kıbrıs'ta insan hakları ihlalleri, soykırım operasyonları devam etmiştir. Amerika, Soğuk Savaş Döneminde Batılı güçlerle birlikte, müttefiki olduğu Türkiye'ye, Kıbrıs'ta taviz vermesi için baskı yapmaya başlamıştır. Bu çelişki Türkiye'deki laik aydınlar arasında bunalımın derinlemesine sebep olmuştur. Laik Türk aydınları Batılı güç merkezlerini yıkılan Osmanlı hilafetinin taşıdığı uluslararası mesuliyeti yüklenmedikleri konusunda hala ikna etmeye çalışıyorlar. Türk siyasi çevrelerinde de durum aynıdır. Ayrıca körü körüne Batılı güçlerin arkasından giden bazı Arap aydınlarını da uluslararası alanda durumlarını yeniden gözden geçirmeye sevk etmiştir.

Kral Halid Bin Abdülaziz 21 Şaban 1402 (13 Haziran 1982) tarihinde Riyad'da vefat etti. Suudi Arabistan'ın Kıbrıslı Müslüman Türk Toplumuna yaptığı yardımların yankılarının bu toplum üzerinde ve Türk-Suud ilişkilerinde ne kadar olumlu etki yaptığı açıktır. Bu yardım Suudi desteğinin stratejik dayanışmaya dönüşmesine vesile olmuştur.

Kaynaklar:

I. Kitaplar:

1. Rauf Denктаş, *El-Müsellesü'l-Kıbrısî*, Tercüme: Adnan Hatit, Beyrut, Şubat, M.1990.
2. Rauf Denктаş, *Kıbrıs 'İndemâ Tetekellemu'l-Hakâik*, Tercüme: Adnan Hatit, Haziran, M.1991.
3. Uber Ling, *El-Trajediyâ El-Kıbrısîyye*, Tercüme: Adnan Hatit, Mektebetu Câmîati'd-Düveli'l-Arabiyye, El-Kahire.
4. Dr. Abdu'l-Mun'im El-Bedravî, "Kıbrıs, Kadıyyetu'l-Ekaliyyeti'l-Müslime", *Mecelletu'd-Dirâseti'l-Diplomasıyye*, El-Adedu's-Sâlis, Ma'hedi'd-Ed-Dirâseti'd-Diplomasıyye, Vezâretu'l-Hariciyye, Er-Riyad, H.1406.
5. Dr. Abdülvehab Muhammed Ez-Zanati, *Kıbrıs Min Muaviye İla Ecevid*, M.648-M.1974, M.2002, Darü'l Garib li't-Taba'a.
6. Dr. Ahmed Osman, *Tarihu Kıbrıs, Cezîretu'l-Cemâl ve'l-Elem münzü'l-Kidem ve ile'l-Yevm*, El-Kahire, M.1997.
7. *Aradin Mütenazaun Aleyhâ (Kıbrıs) Sumantraboz*, Tercüme: İyad Ahmed, Ed-Daru'l-Arabiyye li'l-Ulum Naşirun, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), H.1430.
8. Abdülaziz El-Muhenna, *Kıssatu'l-Cumhuriyyeti fi- Şimali Kıbrıs*, H.1419.

9. Adnan Hatit, *El-Mes'eletu'l-Kıbrısiyye fî Mu'temerâti'l-İslâmiyye (1975-1990)*, Mektebetü Cami'ati'd-Düveli'l-Arabiyye, 21 Ocak 1992.

10. Dr. Celal Yahya, Dr. Muhammed Nasr El-Muhenna, *Müşkiletü Kıbrıs*, Darü'l Maarif, M.1981.

11. Abdullah bin Hacis Eş-Şemrî, "El-'Alâkât Es-Su'ûdiyye Et-Türkiyye", *Muhadaratun İlmîyyetun, Mihricanu'l-Cenâdiriyeti's-Sekafî*, Er-Riyad.

12. Dr. Halid El-Alî, "Mebâdiu's-Siyaseti'l-Hariciyyeti's-Su'udiyye", *El-Müsteva (El-Halîcî El-İslâmî Ed-Düveli)*, *Es-Siyase El-Hariciyye li'l-Memleketi'l-Arabiyye Es-Su'udiyye fî-Mi'eti Amm, Mecm'uatü Bahisî Vizareti'l-Hariciyye, Ma'hedu'd-Dirasâti'd-Diplomasiyye, Vezâretü'l-Hariciyye*, H.1419.

13. Ekmeleddin İhsanoğlu, Muhammed Safiyyudin Ebu'l-İzz, *El-'Alâkât El-Arabiyye Et-Türkiyye mine'l-Manzurîni'l-Arabî ve't-Türkî, Ma'hedu'l-Buhus ve'd-Dirâsât El-Arabiyye, Munazzametu'l-Mu'temeri'l-İslâmî*, M.1992.

14. Dr. Cemil Merdad, *Es-Selâm ve't-Tesviyyati's-Silmiyye li'l-Münaza'âti fî'l-Fikr Es-Siyâsî li'l-Melik Fehd bin Abdulaziz Al-Su'ûd*, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), H.1424.

15. Ahmed Nurî En-Na'imî, "El-Üsüs El-Vakî'iyye li'l-Müstakbeli'l-Alâkâti'l-Arabiyye Et-Türkiyye, El-Alâkât El-Arabiyye Et-Türkiyye, Hıvarun Müstakbeliyyun", *Buhusu ve Munakaşâtu'n-Nedveti'l-Fikriyye Elleti Nazzameha Merkezü Diraseti'l-Vahde*, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı) Beyrut, M.1995.

16. İhsan Gürkan, "Türkiye fi'l-Cuyusiyasiyye El-Cedîde ve Asâruha fi-Mustakbeli'l-Alâkâti'l-'Arabiyye Et-Türkiyye", *Hıvarun Müstakbeliyyun, Buhusu ve Munakaşâtu'n-Nedveti'l-Fikriyye Elleti Nazzameha Merkezü Diraseti'l-Vahde*, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı) Beyrut, M.1995.

17. Vahid Halefoğlu, "El-'Alâkâtu'l-'Arabiyye Et-Türkiyye, Hıvarun Müstakbeliyyun", *Buhusu ve Munakaşâtu'n-Nedveti'l-Fikriyye Elleti Nazzameha Merkezü Diraseti'l-Vahde*, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı) Beyrut, M.1995.

18. Dr. Nazlı Ahmed, *Et-Tekarubu't-Türkî El-'Arabî fî Davi't-Tatavvurâti's-Siyâsiyye ve'l-İktisadiyye El-Mu'asıra, El-'Alâkât El-'Arabiyye Et-Türkiyye*, M.1991.

19. Heysem El-Keylânî, "Türkiye ve'l-'Arab, Dirâsetun fi'l-'Alâkâti'l-'Arabiyyeti't-Türkiyyeti", *Dirâsetun İstiraticiyetun, Merkezü'l-İmârât li'd-Dirâset ve'l-Buhûsi'l-İstiraticiyye*.

20. Abdulcelil Zeyd Merhun, *Emnu'l-Halic ba'de'l-Harbi'l-Baride*, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), Beyrut, M. 1997.

21. Dr. Velid Rıdvan, *El-Alakatü'l Arabiyyetü't-Türkiyye*, El-Matbûât li't-Tevzi', Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), M. 2006.

22. Hamid Bozarslan, *Tarihu Türkiye El-Mu'asıra*, Tercüme: Hüseyin Ömer, El-Merkez Es-Sakafî El-Arabî, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), H.1430.
23. Hainteş Kramer, *Türkiye El-Mütegayyire, Tebhasu an Sevbin Cedid*, Tercüme: Fazıl, Et-Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), H.1422.
24. Filib Rubens, *Türkiye ve Eş-Şark El-Evsat*, Tercüme: Mihail Huri, Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), Mektebetu Medboli, M. 1993.
25. Cemil Mahmud Merdad, “Eseru'l-Bu'di'd-Dinî fi Sun'î'l-Kararı's-Siyasî El-Haricî Es-Su'ûdî”, *Es-Siyase El-Hariciyye li'l-Memleketi'l-Arabiyye Es-Su'ûdiyye fi Mieti Amm, Mecmu'atu Bahisin, Vizaretu'l-Hariciyye, Ma'hedu'd-Dirasât Ed-Diplomasiyye, Vizaretu'l-Hariciyye*, H.1419.
26. Canis C. Teyra, *Es-Siyasiyye El-Hariciyye El-Amerikiyye (Devru Cemaâti'd-Dağt ve'l-Mecmûât, Zâtu'l-İhtimâmât El-Hassa)*, Tercüme: Hasan El-Bustani, Darü'l Arabiyye li'l-Ulum, Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), M.2006.
27. Dr. Abdurrahman El-Ceddi', *Es-Siyase El-Hariciyye Es-Suudiyye Es-Sevabit ve'l Mümarese*, Tab'atu'l-Ule (Birinci Baskı), H.1419.
28. Ahmed Nuri En-Naimi, “Es-Sıra' Et-Türki El-Yunani ala Bahri Ece (Ege)”, *Mecelletü'l Hukuk*, El-Aded 1,2, Bağdat, 1977.
29. Velid Rıdvan, *El-Alakatü'l Arabiyyetü't-Türkiye*, Şirketu'l-Matbûât li'n-Neşr, Beyrut, 2006.
30. Muhammed El-Meczub, Reisu'l-Müntedi El-Kavmi El-Arabi, Nedvetu “Mustakbelu'-Alâkâti'l-Arabiyye-Et-Türkiye Müstakbel Va'id” *Elleti Ukîmet fi Dari'n-Nedveti bi-Da'vetin mine'l-Münteda El-Kavmi El-Arabi, fi Lübnan El-Menşûra fi-Mevki'i't-Tecdid El-Arabi bi-Tarih 16/8/2007*.
31. Abdulmunim S., *El-Arab ve Düvelu'l-Civar El-Coğrafi, Meşrû'u İstişrafi Müstakbeli'l-Vatan El-Arabî*, Beyrut, Merkezu Dirasati'l-Vahdeti'l-Arabiyye, 1987.
32. Ekmeleddin İhsanoğlu, Muhammed Safiüddin Ebu'l-İzz, *El-Alakatü'l Arabiyyetü't-Türkiye mine'l-Manzur Et-Türki*, El-Cüz' Es-Sani, 1993.
33. Dr. Ömer Kürkçüoğlu, *Siyasetu Türkiye Tücahe's-Şark El-Evsat(1945-1970)*, Ankara, 1972.
34. Gregory Kusatış ve Yelina Milkumyan, *Tatavvuru's-Siyaseti'l-Hariciyye Es-Su'ûdiyye min Te'sisi'd-Devleti ila Bidâyeti'l-İslahât*, Et-Tabatu'l-Ule (Birinci Baskı) H.1426.

II. Ansiklopediler:

1. Mevsuatu Mukatilin mine's-Sahrâ, Es-Su'udiyye, Düvelun ve Emâkinu Meşhûretun, Kıbrıs, Ve Kezalike Faslu Tatavvuri'l-Müşkileti'l-Kıbrisiyye Nahve'l-İstiklâl.

III. Süreli Yayınlar:

1. Dr. Abdulmunim El-Bedravi, “Kıbrıs, Kadiyyetu’l-Ekaliyyeti’l-Müslime”, *Mecelletu’d-Dirâsâti’d-Diplomasiyye*, El-Aded Es-Salis, Ma’hedu’d-Dirasati’d-Diplomasiyye, Vizaretu’l-Hariciyye, Er-Riyad, H.1406.
2. Hani Sendi, “Munazzamatu’l-Mu’temeri’l-İslâmî beyne’l-İklimiyye ve’l-‘Alemiyye”, *Buhûsun Diplomasiyyetun El-Aded El-Hamis, Ma’hedu’d-Dirasati’d-Diplomasiyye, Vizaretu’l-Hariciyye*, H.1408.
3. Talat, Rauf, “Et-Tadamun El-İslamî ve Devru’l-Memleketi’l-Arabiyye Es-Su’ûdiyye”, *Mecelletu Buhûsin Diplomasiyye, Ma’hedu’d-Dirasati’d-Diplomasiyye, Vizaretu’l-Hariciyye*, Er-Riyad, H.1406.
4. Muhammed Abdülâti: “El-Müşkile El-Kıbrisiyye, Tefâ’ulâtu’l-Cografîya ve’t-Tarih”, *El-Ma’rife, Mileffat Hassa, El-Cezire net 27/2/2008*.

IV. Yabancı Kaynaklar:

1. Dr. Ömer E. Kürkcüoğlu, *Türkiye’nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası, 1945-1970*, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 1972, s.23.
2. Turkish Yearbook of International Relation, 1968, s.157.

V. İnternet Kaynakları

- www.moqatel.com
www.cyprus.gov.cy
www.isdb.org
www.sfd.gov.sa